

УДК 37:08:355.1

Багрій М. А.*

ВИМОГИ ДО ВЧИТЕЛЯ У ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХУІІІ – 30-ТИХ РОКІВ ХХ СТ.

У статті проаналізовано вимоги до вчителя у творах українських письменників, адже письменники-педагоги та громадські діячі Західної України означеного періоду добре розуміли, що утвердження й розвиток національної школи неможливі без вирішення питання про підготовку вчителів-українців нової генерації, тому на той час так багато уваги приділялося постаті самого вчителя, його професійній підготовці, умовам життя та праці. Варто зауважити, що в часи австро-угорської колонізації західноукраїнського краю здійснювалось переслідування активних учасників навчально-виховного процесу в українському шкільництві, національно свідомої частини вчительства Галичини.

Більшість педагогів уважали, що природа надає вчителю лише зачатки критеріїв професійної обдарованості, схильності до викладацької роботи, а сам педагог засобами самоосвіти повинен розвивати їх. На відміну від прихильників такого бачення особистості вчителя, письменники іншого загальнодемократичного напрямку по-іншому трактували цей образ.

Письменники-викладачі намагалися реально відтворити діяльність учителя в соціальному плані, зображуючи його депресію й часто моральну бідність, що було результатом соціально-економічних і політичних умов. Саме тому вони у своїх роботах зображують реалістичні картини, що відображають дійсний стан суспільства, погані умови професійної діяльності викладачів.

Друга половина ХVІІІ ст. в історії української педагогічної думки може бути визначена, як період занепаду освіти. Причиною цього занепаду стали соціально-політичні процеси, що розгорталися тоді на території України, й проявилися в стійкій орієнтації Росії на втрату політичної автономії Української держави, що призвело до знищення Гетьманщини, Запорізької Січі й надання цим землям статусу губерній Російської імперії; поширенні загальноросійського кріпацтва на колишніх українських вільних селян; скасування традиційних привілеїв і самобутності української православної церкви й підпорядкування її Святому Синоду й російському царю; закритті братських і народних шкіл без повноправної заміни їх іншими навчальними закладами; забороні української мови, українських книжок, театру. Як наслідок, українська школа, освіта, педагогіка, національне виховання, культура занепадають, в освіті першості набувають загальноросійські освітні настанови, що знайшли своє відображення в ХІХ ст.

Ключові слова: Західна Україна, письменники-педагоги, громадські діячі, вчительство, духовенство, освіта, наука, мистці.

У часи австро-угорської колонізації західноукраїнського краю здійснювалось переслідування активних учасників навчально-виховного процесу в українському шкільництві, національно свідомої частини вчительства Галичини. Урядові чиновники в галузі освіти в особі старост, жандармів, шкільних інспекторів робили все, щоб відокремити педагога від народу, обмежити його діяльність межами шкільного закладу. Їм вигідно було замість провідника знань і справжнього вихователя молодого покоління мати формального представника від науки, який захищав би консервативні методи виховання. Такими учителями стали більшість представників духовенства.

Незважаючи на те, що наприкінці 90-х років ХІХ ст. було відкрито декілька нових учительських семінарій, вступ туди українських представників був обмеженим, а рівень професійної підготовки – не дуже високим. Саме тому тим, кому пощастило вчитися в закладах підготовки вчителів, необхідно було в процесі їхнього фахового оволодіння знаннями опанувати теоретичні положення з основ нової педагогіки та психології,

*© Багрій М. А.

питання теорії та практики навчання в національній школі. Для досягнення цього потрібно було постійно розробляти на основі пізнання культури, характеру, традицій українського народу питання національної освіти та виховання, доводити їх до відома вчителів-практиків.

Саме тому нашим завданням є необхідність показати, що письменники-педагоги намагалися реалістично відтворити діяльність учителя в соціальному плані, зображуючи його безправність, пригніченість і нерідко моральне убозтво, що були наслідком соціально-економічних та політичних умов. Саме тому вони у своїх творах змальовують реалістичні картини, що відображають реальний стан суспільства означеного періоду, зубожілі умови професійної діяльності педагогів.

Метою статті є спроба проаналізувати та узагальнити вимоги до вчителя у творах українських письменників Західної України означеного періоду, адже письменники-педагоги та громадські діячі добре розуміли, що утвердження й розвиток національної школи можливі лише під час підготовки вчителів-українців нової генерації.

Вимоги до вчителя у творах українських письменників західноукраїнської літератури означеного періоду донині не були об'єктом спеціального комплексного дослідження. Відображення актуальних освітніх проблем українського суспільства та виховання національно-свідомої особистості у творчості письменників Західної України кінця ХУІІІ ст. – 1939 частково опрацьовано в дослідженнях С. Вдовича, Т. Завгородньої, О. Любара, Л. Потапука, Ф. Потушняка, М. Романюка, В. Яременка.

Як казав І. Франко, виступаючи в 1892 р. на вічі в Снятині, «учителем школа стоїть; коли учитель непотрібний, неприготовлений, несумлінний, то й школа ні до чого» [4, с. 18].

О. Духнович підкреслював наявність у майбутніх учителів природних талантів до професії, підкреслював, що майстерність педагога залежить і від його науково-педагогічної підготовки, а тому й розробці педагогічного вчення. На його думку, «педагогика есть художество художеств, посему и педагог всех художников со взором знания своего превышает» [3, с. 183].

А. Волошин наголошував, що у справі учительства «...більше значення має якість, ніж кількість», тому й закликав педагогів до роботи над собою. Зокрема, детально ознайомившись з працями західних педагогів-реформаторів, він писав: «...здібність учителювання треба розвивати, удосконалювати. Учитель має бути вченим, тактовним і освіченим чоловіком, який знає історію розвитку свого заняття, знається в теоріях філософських і етичних» [1].

Ми погоджуємось із думкою Е. Лінде щодо рис обдарованого вчителя, до яких мають належати: а) тепло серця, ревність в праці, любов до учнів; б) оригінальність, ініціатива, інтуїція, геніальність, які є загальною ознакою кожного мистця, художника, поета, чи музиканта; в) продуктивність творіння нових поглядів; г) послідовність у власних поглядах [5, с. 316].

У тих літературних творах, у яких звучить «шкільна» тема, одним із провідних є образ вчителя. Однак до творення цього образу митці підходять по-різному.

Більшість просвітників уважали, що природа дає педагогові лише зачатки критеріїв професійної обдарованості, нахил до вчительської праці, а вже сам педагог засобами самовиховання має їх розвивати. На відміну від прибічників такого бачення особистості учителя, письменники іншого напрямку загальнодемократичного спрямування по-іншому трактували цей образ.

Зокрема, у прозових творах К. Малицької головні образи педагога розкриваються винятково в стосунках з іншими персонажами, навчально-виховний процес відбувається не тільки на рівні викладання, а й охоплює розмаїтий спектр буття, що виявляє характери людей. Образ шкільної учительки фігурує в більшості творів письменниці та має декілька функцій.

Наприклад, цей образ може бути епізодичним. У таких творах, як «При записі»,

«Збунтована шістка», «Помста», «Для товаришки», «Задля науки», «Китиця фіалок», «Син дефравданта» учителька виконує функцію обсерватора подій. Хоча її реакція на вчинки учнів стає оцінним показником і викладачки, і дітей. Вона іронізує над бажанням матері залишити дитину без освіти задля хатньої роботи; розчулюється від «фіалково-кривавої» відданості дитини, яка з вдячності за турботу про неї ладна терпіти й фізичний біль, збираючи улюблені квіти вчительки, і насмішки однокласників щодо своїх постійних запізнь та неохайності; пишається своїми ученицями, які пожертвували коштами, що призначалися на придбання сукенок для свята на громадські потреби; прагне захистити сина шкільного директора-крадія від насилля ровесників; оплачує подальше навчання здібного школяра.

Письменниця уникає зображення жорстоких чи несправедливих учителів та вихователів народних шкіл. Вона намагається позитивно характеризувати учительську працю. У такий спосіб авторка наголошує на відмінності національного навчання від імперського, де для педагога нема соціального розшарування, – допомагають за потреби, справедливо оцінюють виконані дитиною завдання й щиро люблять своїх учнів.

Однак є твори, де крізь призму сприйняття учителя авторка відображає амбівалентність протікання процесу навчальної діяльності. Вербалізуючи думки педагога, наратор почасти виступає авторським *alter ego*. Зокрема, у творі «Мужицька дитина» в листі вчительки маленької дівчинки Домни до товаришки вміщено роздуми вихователки щодо вимог, стандартів і правил навчального процесу, що часто суперечать проблемам реального життя. Йдеться про потребу в практичних знаннях молодих педагогів, які мають потребу в допомозі в адаптації на селі, оскільки оволодіваючи педагогічною наукою, осторонь залишалися питання вікової психології, що є основою професійних умінь щодо виховання учнів та їхніх батьків.

Зміст такої дії, на думку авторки, має бути у визначенні толерантності, а не вимогливості та обов'язковості, що дає можливість учителю індивідуалізувати підхід до своїх учнів, удосконалити роботу вихователя, підкреслити її значущість і дати поштовх для розвитку особистості змалечку: «...саме ті області, які лежать поза сухими приписами й параграфами, – се якраз те царство душ, котре проповідував Христос...» [6, с. 109].

Іронічне ставлення письменників-педагогів до живої дійсності, колоніальної політики австрійського уряду, що історично обумовило активний розвиток української сатири на зламі двох століть. Адже суспільно-культурне життя надавало численні приводи для реалізації цього напрямку писемності. Західноукраїнська інтелігенція постійно виявляла своє гостре критичне ставлення й у своїх реалістичних малюнках майстри слова використовували саме сатиричний компонент.

Наприклад, у прозі І. Франка є чимало описів з гострими моментами соціальної сатири. Загалом автор дуже часто порушує актуальні проблеми своєї сучасності, жваво на них реагує. До таких творів можна віднести новели «Грицева шкільна наука» (1883 р.), «Оловець» (1879 р.), «Schonschreiben» (1884 р.), «Отець-гуморист» (1903 р.). У них митець скрупульозно, майже документально, колоритними сатиричними барвами передає дух суспільно-історичного становища Галичини останньої третини XIX століття, розгортаючи при цьому реалістичні образи українських псевдоінтелігентів.

Нещадній сатирі, насамперед, І. Франко піддавав бюрократичну систему Австро-Угорської держави, під владою якої перебувала західна частина України, тому не випадково у своїх творах публічному висміюванню він піддав австро-цісарську монархію з її реакційною політикою з позиції сили, що підтримувала чинні порядки. Огиду й презирство викликають у читачів художніх творів І. Франка виведені ним образи таких педагогів [5, с. 321].

Він рішуче засуджував такі навчальні заклади, що калічили душу молодого покоління, убивали в них природні здібності, кращі людські якості, після яких вихованці

ставали «неробами та слугами теперішнього несправедливого ладу, п'явками народними» [8, с. 58].

Зокрема, в оповіданні «Schonschreiben» виявляються риси таланту письменника в змалюванні жахливої конкретної дійсності. У своєму творі І. Франко іронічно змальовує викладання в школі отців василіян у Дрогобичі. У початковій міській школі предмети викладали ченці, лише в другому класі, який налічував 85 учнів, учителем каліграфії був колишній економ. З почуттям неприхованої огиди автор зображує образ учителя «красного писання», у якому уособлює характерні риси тогочасної антинародної системи навчання і виховання.

У глузливому тоні через опис портрета «педагога» оповідач розкриває його характер: «Се був середнього росту чоловік, з коротко обстриженим волоссям на круглій баранячій голові, з рудими короткими вусами і рудою гішпанською борідкою. Його широке лице і широкі, міцно розвинені вилиці враз із великими, на боки повідгінаними ушима надавали йому вираз тупої упертості й м'ясоїдності. Невеличкі жаб'ячі очі сиділи глибоко в ямках і блимали відтам якось злобно та неприязно» [13, с. 120].

Така явно комічна портретна характеристика й ряд гіперболічних порівнянь, що їх використовує оповідач, зумовлюють гумористичне сприймання образу. Цей «учитель» немає й елементарної педагогічної підготовки, навіть на уроках почувається економом, з презирством ставиться до своїх вихованців – сільських дітей. Для них «година «красного писання» страшна...не так самим предметом, як радше особою вчителя» [13, с. 119], перед появою якого вони починали дрижати.

Уся майстерність педагогічної діяльності такого учителя зводилась до написання на дошці різних букв і зворотів без будь-якого логічного зв'язку. Автор саркастично засуджує його методи викладання, використання яких перетворює процес навчання на суцільний ланцюг побоїв, застосовуючи при цьому середньовічне знаряддя покарання – тростину.

Пан Валько без кінця принижує гідність «хлопських» дітей, намагається виховати з них покірних рабів, адже вступитись за них було нікому. Його не спинило й мимовільне побоювання за свій вчинок, коли, сильно побивши одного з учнів, спочатку дуже злякався, адже вже тоді в дрогобицькому суді були процеси з приводу побиття міщанських і панських дітей. Однак страх тирана продовжувався лише мить, і він відразу заспокоївся, дізнавшись про його походження (хлопський син). «Тільки в серці хлопського сина він не пішов гладко, а стався першим насінням обурення, погорди і вічної ворожнечі против усякого неволення та тиранства» [там само, с. 124].

Таке висловлювання, на нашу думку, є стихійним протестом автора проти прогнилої шкільної освіти в австрійській монархії, що калічила дитячі серця в процесі становлення людського характеру, де формуються перші враження про добро та зло.

Учитель-економ перетворює в знаряддя своїх маніпуляцій навіть тих вихованців, які повністю від нього залежали та розуміли своє безправне становище. Зокрема, товарищі-посіпаки виконують волю Валька та ведуть «на градус» свого однокласника жидка Йонка. Також можна навести приклад того, як виконує обов'язки перед «вихователем» і цензор-учень, якого «учитель» обрав з-поміж старших і найдужчих у класі.

І. Франко сцену розмови професора з учнем-«жидком» описує в знижено-комедійних фарбах, коли на обличчях школярів лунає глузливий сміх замість співчутливого ставлення. У такому епізоді оповідач декларує наявність нелюдського поводження з учнями, яке породжує жорстокість. На нашу думку, письменник при цьому використовує тонкий психологічний аналіз через сатиричну характеристику вчинків учителя-садиста та сприймання Мирона.

У новелі «Отець-гуморист» автор відтворює безкарність збиткувань над учнями морально звироднілого вчителя-езуїта. За основу сюжету взято іронічне викриття

навчального процесу учителя польської, української, німецької мов, арифметики й співу в третьому класі Дрогобицької василіянської нормальної школи отця Софрона Телесницького.

У творі іронічність підходу автора зустрічається вже в назві, що в подальшому набуває переносного значення. Однак ця іронічність подається не в прямому, а в переносному значенні, а гумористичне зображення має сатиричний підтекст.

Він входив до класу, «мов укротитель диких звірів у клітку», а караючи учня, «скавав довкола грішної душі», «реготав, мов божевільний». Цей учитель у чернечій рясі так уперше привітав учнів: «Я тут господар класу! Пам'ятайте собі. На моїх годинах маєте лиш тоді сміятись, коли я вам скажу, і тоді плакати, коли я вам скажу» [13, с. 461].

Варто зауважити, що митець не просто об'єктивно фіксує події, але й саркастично їх подає. Іншими словами, присутність особи оповідача відчувається впродовж читання всього твору. При цьому автор використовує яскраві епітети, порівняння, глузливо дає характеристики різним образам. Зокрема, І.Франко, кепкуючи, художньо вимальовує людину-садиста, для якої страждання від фізичних і душевних знущань над учнями є справжньою насолодою.

Елемент сатири в гумористичному поданні автором образу вчителя-самодура виявляється, насамперед, у використанні системи художніх тропів: «...Єдиним елементом гумору о.Телесницького була іронія, той гризький план, що тече з жовчевого успособлення, з невдоволеної, чимось покривдженої або упослідженої вдачі, з хорого організму або з хорої душі...гумор о.Телесницького – то не для нас страва, що в ньому криється щось таке, як той демон, що ніччю кидається під ноги пішохода і звалює його на землю або стромляє кимаччя між колеса біжучого воза, щоб або віз перевернувся, або колесо зламалося. Сей злобний, оприскливий гумор, що вибухав радістю лише тоді, коли хтось із нас сказав дурницю, не піднімав наших дитячих душ, але здавлював, гальмував та душив їх» [там само, с. 462].

Особливу увагу у творі привертає реальна методика викладання проавстоугорських учителів. Зокрема, учитель допускав елементарні помилки в граматиці, відчував труднощі в розв'язуванні нескладних арифметичних задач; обирає чергову жертву, викликаючи відповідати частіше тих, хто мав переляканий вираз обличчя, і в кого малювалося на лиці нечисте, на його думку, сумління. Загалом опитування вчитель-неук проводив серед десяти-двадцяти учнів одразу, муштрував доти, поки всі не скуштують його тростини. Під час читання вишукував помилки та намагався якнайбільше зробити їх карикатурними, висміював і дражнив так, що школярі просто втрачали голос. Під час уроку стояв його «дикий, майже ідіотичний регіт» та «людоїдська дотепність». Такі педагогічні методи впродовж навчального року призводили до того, що учні від страху «тратили пам'ять вивченого» [там само, с. 469].

Варто зауважити, що методи навчання в народних школах відповідали методам виховання: практикувалися тілесні покарання учнів та інші форми знущання над ними, процвітав авторитаризм, придушувався будь-який вільний прояв особистості. Особливо це стосується застосування фізичних покарань у школі та деспотизм учителів щодо учнів.

Безперечно, така навчально-виховна система прирікала учителя на моральне й духовне падіння, перетворювала його в бездушну істоту, послухне знаряддя чиновників від правлячого уряду. І.Франко нищівно доводить, що така система виховання приглушує здорові людські почуття: «інші хоч і вміли, але...тратили віру в себе» [там само, с. 469].

Використовуючи іронію та сатиру, письменник передає ситуацію всією панівної австрійської монархії. Особливо яскраво це виявляється в епізоді несамовитого знущання під час езекуцій катування учителем-садистом до смерті учня Волянського лише за те, що він був з простої бідної селянської сім'ї. При цьому за такий вчинок його не лише не було покарано (як і Валька), а призначено проповідником в монастирі. Саме

це доводить повне свавілля в системі освіти цього часу.

Своє обурення з приводу цього автор втілює у формі публіцистичного відступу: «Нехай вони п'ятном нестерпної ганьби та прокляття впадуть на його пам'ять, і на тих, що поставили та толерували його на тім становищі, і на всіх тих, що вчительство трактує як жорстоку іграшку та задоволення своїх інстинктів, а не як велике діло любові, терпеливості й абнегації» [13, с. 486].

Формування художньо-естетичних смаків у молоді І. Франко вбачав у безпосередньому залученні її до вивчення народної пісенної творчості, побуту, культури, традицій та звичаїв свого краю. Акцентуючи увагу на тісному зв'язку художньої літератури з усною народною творчістю, він наголошував, що «виразних і тривких границь між словесністю і писемством нема, бо те, що раз затверджено на письмі, може переходити знов в усну традицію, в пам'ять і життя нових поколінь, і, навпаки, те, що вчора зложилося в усній передачі або існувало від віків у пам'яті людей, сьогодні може бути закріплене письмом» [9, с. 7-8].

І. Франко наголошував, що «всі здобутки культури і науки сталися власністю народу». Він критикував тогочасну систему виховання та навчання в школах, що обмежувалася набуттям школярами навичок читання і письма; закликав дати дітям «справжнє розумове живлення»; звертав увагу «на необхідність систематично навчатись усіма засобами» [10, с. 18].

Також письменник щиро обурювався, що Австро-Угорська влада прагне створити окремі школи для дітей селян, ремісників, чиновників, дбаючи лише про те, щоб «кожен швець повинен залишитися біля своїх колодок, і ніхто не повинен пробувати вибитися з того про шарку, з якого походить» [14].

Змальовуючи у своїх творах вчителів на зразок Валька і Телесницького, письменник-оповідач спирається не тільки на спогади з часів свого дитинства, а й на численні повідомлення регіональної преси. Наприклад, про дискусії в сеймі, де багато говорилося про вчителів, які не мали ніякої педагогічної підготовки.

Отже, у своїх творах І. Франко демонструє через іронічно-саркастичний спосіб, що в школах працювали переважно недалекі люди, делетанти в педагогіці і потребах народної освіти: колишні економі, представники духівництва та ін. У ряді своїх праць автор акцентує увагу читача на відірваності інтелігенції від народу. Він висміює її безкультур'я, плазування перед можновладцями, кар'єризм.

Відсутній педагогічний такт і у вчителя. В оповіданні «Грицева шкільна наука» І. Франко змальовує образ вчителя, у якого не достатня професійна підготовка; він не виявляв жодних наукових інтересів на уроці, тому не отримував поваги від дітей, які не слухали його пояснень і займалися своїми справами; відсутній педагогічний такт. Палке бажання вчитися Гриця та інших школярів педагог приглушує постійними окриками та тілесними покараннями. Через таке навчання з щоденними різками Гриць «вихуд та поблід і ходив увесь час, мов сновида» [13, с. 252].

Безглузда «методика» цього вчителя зводилась до настанови на механічне заучування. «Професор говорив щось, показував якісь дощечки, що на них були намальовані якісь гачки та стовпки...» [там само, с. 250]

У своєму творі автор насміхається з того, як професор розкладав і складав перед дітьми таблички, на яких були написані склади, з'єднані без будь-якого логічного зв'язку. А школярі «...невтомно по сто разів співучими голосами повторяли: а-ба-ба-га-ла-ма-га» [там само, с. 251].

Унаслідок такої бездарності вчителя, як іронічно пише автор, «крім Гриця, таких «туманів вісімнадцятих» між тогорічними школярами було 18 на 30, і всі вони під час того шкільного року заєдно робили собі блискучі надії, як то буде гарно, як вони увільняться від щоденних різок, позаушників, штурханців, «пац» та попідволосників і як покажуться знов у повнім блиску своєї поваги на пасовищі» [там само, с. 252].

Отже, на прикладі образу такого вчителя І. Франко заперечує антигуманне

викладання в народних школах, де даремно витрачають час «нешасливі, забиті фізично й духовно діти, котрих нерви відмаленьку притупили страшні, огидні сцени, а голови від шістьох літ задурила професорська дисципліна» [11, с. 580].

Варто зауважити, що виховним ідеалом І. Франка була людина, здатна протистояти несправедливим соціально-політичним устоям. У своїй праці «Великі діяння пана Бобжинського» (1901 р.) він писав: «Народна школа, насамперед, повинна була давати сільській дитині те, що буде більш необхідним для її селянського становища – *nota bene* з точки зору її виховання – слухняність, богобоязливість, терплячість, любов до клаптика землі, покірність і тому подібні чесноти. Власні думки, знання, характер – про це не питають». Дослідник наголошував на таких якостях особистості людини нового суспільства, як «внутрішній спокій, сила і ясність переконань, чиста совість і боротьба, вічна ненастанна боротьба проти темноти, фальші і дармоїдства» [12, с. 295].

А. Волошин був переконаний, що вчитель має бути готовим до формування особистості дитини, тобто розвитку її інтелектуальної та духовної сфер, фізичної досконалості, працелюбства та естетичної свідомості, для чого має добре знати психологію [2, с. 19].

О. Попович наголошував, що будь-якому кваліфікованому спеціалісту необхідні глибокі знання, високий рівень технологічної грамотності та готовності до педагогічної роботи. При цьому особливо важливими є ще й професійно значущі особистісні якості [7].

При цьому, як наслідок змін у наукових поглядах на особистість дитини в досліджуваній період, виховна функція вчителя набирає більшої ваги. Учень розглядається не тільки як об'єкт, але й як суб'єкт навчально-виховного процесу, тому завдання щодо формування особистості учнів з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей викликало необхідність зміни виховної технології в цілому. Крім того, нова позиція дитини в навчально-виховному процесі безпосередньо обумовила зростання особистісного впливу вихователя на індивіда, що вимагало високої духовної культури вчителя, розвитку його педагогічної майстерності [3, с. 58].

Отже, образи вчителів у творчості письменників несуть однакове значне ідейне навантаження, але в кожного з них по-своєму вони розширюють соціальну картину життя західноукраїнської інтелігенції. У сатири авторів зустрічаємо різні відтінки сміху – від гнівного сарказму до сповненої душевного болю іронічної посмішки. Сатиричне викриття у їхніх оповіданнях нерідко має опосередкований характер: через іронічний сміх над невдачами-вчителями виявляється соціальна спрямованість проти самодержавно-бюрократичної системи освіти та жандармських методів виховання. У той же час наряду з описом образів недолугих учителів митці реалістично змальовують й інший тип педагогів: освічених, тих, що закінчили вчительські семінарії. Письменники, які добре розумілися на педагогіці, зуміли в своїх доробках яскраво змалювати важливі освітні проблеми та типові явища шкільного життя, що гальмували розвиток навчально-виховного процесу.

Таке усвідомлення породжує значну кількість практичних кроків щодо втілення стратегічних альянсів між освітніми установами і письменниками-педагогами та громадськими діячами означеного періоду, які у своїх роботах зображують реалістичні картини, що відображають дійсний стан суспільства, що становлять значний дослідницький інтерес, вартий подальшого вивчення.

Література:

1. Волошин А. Учитель автомат і вчитель мистець. Вступні уваги з особистої педагогіки. 100 кроків. URL: <http://100krokv.info/2014/01/avhustynvoloshyn-uchytel-avtomat-i-vchytel-mystets/>
2. Волошин А. Педагогика и дидактика для учительских семинарий. Ужгород, 1923.

3. Духнович О. Твори: в 4-х томах / Вступ. стаття «Невтомний оратай закарпатоукраїнського журналістського поля», примітки, коментарі, додатки О. Рудловчак. Пряшів: СПВ-ВУЛ. 1989. Т. 3. 608 с.
4. Завгородня Т. Теорія і практика навчання в Галичині (1919-1939 роки): монографія. 2007. 392 с.
5. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. / за ред. Любар О. О. Київ: Знання, 2006. 447 с.
6. Малицька К. Твори / упорядкув. Івасюк О., Бузинська В. Чернівці: Букрек, 2011. 520 с.
7. Попович О. Дитину ховати, то камінь глодами: Буковинський календар на 1886 р. Р. XIII. Чернівці, 1886. 214 с.
8. Франко І. Педагогічні статті і висловлювання. К.: Рад. школа, 1960. 59 с.
9. Франко І. Теорія і розвій історії літератури. К.: Наукова думка, 1976. Т. 40. 440 с.
10. Франко І. Твори: в 50 т. К.: Наукова думка, 1976. Т. 19. 220 с.
11. Франко І. Я. Твори: в 20 т. К.: Дніпро, 1981. Т. 15. 580 с.
12. Франко І. Я. Твори: в 20 т. К.: Дніпро, 1981. Т. 19. 60 с.
13. Франко І. Я. Твори: в 20 т. К.: Дніпро, 1986. Т. 2: Оповідання. 557 с.
14. Die Zeit. 1901. № 356. Pp. 18-25.

Bagriy M. A.

REQUIREMENTS TO A TEACHER IN THE WORK OF UKRAINIAN WRITERS OF WESTERN UKRAINE IN THE END OF THE XVIII – 30 YEARS XX

The article analyzes the requirements for a teacher in the writings of Ukrainian writers, because writers, educators and public figures of Western Ukraine of this period knew well that the establishment and development of a national school is impossible without addressing the issue of training Ukrainian-educated teachers of a new generation. Therefore, at that time so much attention was paid to the figure of the teacher himself, his professional training, living conditions and work. It is worth noting that during the Austro-Hungarian colonization of the Western Ukrainian region, the persecution of active participants in the educational process in the Ukrainian school, a nationally conscious part of the teaching of Galicia, was practiced.

Most teachers believed that nature gives the teacher only the rudiments of the criteria of professional giftedness, inclination to teaching, and the teacher himself means of self-education should develop them. In contrast to the supporters of such a vision of the teacher's personality, writers of another general democratic direction in another way interpreted this image.

Writing-lecturers tried to really recreate the activities of the teacher in a social plane, depicting his depression and often moral poverty, which was the result of socio-economic and political conditions. That is why they in their works depict realistic pictures, reflecting the real state of society, poor conditions for the professional activity of teachers.

Second half of the eighteenth century. in the history of Ukrainian pedagogical thought can be defined as a period of decline in education. The reason for this decline was the socio-political processes that unfolded in the territory of Ukraine, and were manifested in: the steady orientation of Russia for the loss of political autonomy of the Ukrainian state, which led to the destruction of the Hetmanate, the Zaporizhzhya Sich and the granting of these lands the status of the provinces of the Russian Empire; the spread of all-Russian serfdom on the former Ukrainian free peasants; the abolition of traditional privileges and identity of the Ukrainian Orthodox Church and the submission of its Holy Synod and Russian tsar; the closure of fraternal and popular schools without full replacement by other educational institutions; prohibition of Ukrainian language, Ukrainian books, theater. As a result, the Ukrainian school, education, pedagogy, national education, culture are declining, in education - the all-Russian educational foundations, which have been reflected in the nineteenth century, become the championship.

Key words: Western Ukraine, writers, educators, public figures, teachers, clergy, education, science, artists.

Дата надходження статті: «28» вересня 2018 р.